

увальними нормами права. Другий висновок — те, що теорія когнітивного дисонансу підтверджує мінливий характер вольових установок особистості, що можна назвати також податливістю приватного вибору і прихильністю до різних факторів впливу на них, включаючи правовий вплив. Ця теорія доповнює, як вважається, дискусію ще радянських часів про характер впливу норм права на мотиви людської поведінки.

Із усіх названих теорій і ідей найбільш цікавою для аналізу є теорія когнітивного дисонансу, яка дозволяє не лише провести більш глибокий аналіз проблем свободи волі і вибору, але і розглянути вільне волевиявлення і його генезис, виявити форми вільного волевиявлення і схвалення правових вимог. Важлива вона і при вивченні проблем публічного втручання в приватну сферу у цивільному праві. Теорія має безспірну новизну у підходах у розумінні свободи волі і приватного вибору. Подальших досліджень потребує теорія біхевіоризму.

Якщо врахувати приклади, які наводились до цього часу в літературі, то можна прийти до висновків, що диспозитивні норми несуть евристичну функцію; враховують інертність як особливість людини; створюють так званий «ефект володіння», за якого індивід цінує благо, яке має більше, ніж інше благо, яким вона на даний час не володіє; благо надається у вигляді «додаткової можливості» і тому іншій стороні, якщо йдеться про договір, доведеться докласти додаткові зусилля для подолання такого ефекту. Слід також погодитися в цілому з тим, що цивільне право є самостійним фактором, який визначає характер і зміст приватних відносин координації, що проявляється не лише в його імперативних приписах, але також не менш важливе і коли йдеться про диспозитивні норми.

Спасибо-Фатєєва І. В., професор кафедри цивільного права № 1 НЮУ ім. Я. Мудрого, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрНУ

ОБ'ЄКТИ ПРАВА ТА ПРАВА НА ОБ'ЄКТИ

Сам по собі термін «об'єкти прав» досить переконливо свідчить про те, що існують права на ці об'єкти. Тобто виразу «об'єкти прав» і «права на об'єкти» взаємозалежні. Тим не менше, не можна виключати питання

про те, виможуть існувати об'єкти без прав на них або права на які невідомо чи існують.

Об'єкти без прав на них можуть існувати, якщо під об'єктами розуміти тілесні речі, що є реальністю, але у фізичному, а не правовому сенсі. Так, самочинне будівництво призводить до виникнення такої речі, як житловий будинок, інші будівлі. У той же час прав на таку нерухомість ні в кого не виникає у зв'язку з недотриманням вимог закону про її будівництво, введення в експлуатацію та оформлення прав на неї. Як наслідок, така нерухомість не може бути продана, успадкована, на неї не може бути звернено стягнення.

Ще одним прикладом відсутності права на майно може служити те, коли спадкоємці, прийнявши спадщину у встановленому порядку, не зареєстрували право на нерухомість, що входить до складу спадщини. Якщо спадкоємець не зареєстрував своє право, то він власником нерухомості не став, хоча спадщину й прийняв. При цьому виникають складнощі особи, яка володіє майном, але не є його власником, у разі прийняття рішення про її відчуження, оскільки потрібно довести своє право на це майно.

На практиці вдаються до позовів про визнання права власності. Однак, не просто знайти відповідача, яка оспорує право особи на майно, одержане ним у спадщину. Та й буквальних підстав для такого позову складно відшукати, тому ніхто зазвичай не тільки не заперечує, але не виникає проблем і з визнанням, і з порушенням. Відсутні і документи, які могли б свідчити про його право власності (ст.392 ЦК України).

Що стосується іншого майна, що входить до складу спадщини, то згідно ч. 5 ст. 1268 ЦК України незалежно від часу прийняття спадщини вона належить спадкоємцеві з моменту відкриття спадщини, тобто з моменту смерті спадкодавця (ст.1220 ЦК України). Отже, з цього моменту і до прийняття спадщини майно нікому не належить. Проте з моменту прийняття спадщини вона належить спадкоємцеві / ам, причому зі зворотною дією в часі. Це явище прийнято називати «лежачою спадщиною». Фактична відсутність права на майно протягом півроку (строк для прийняття спадщини) породжує масу проблем, які покликані вирішувати права управління та охорони цього майна (ст.ст. 1284, 1285 ЦК України).

Якщо ж спадкоємців не виявиться, або вони не прийняли або відмовилися від прийняття спадщини, або у разі їх усунення від права спадкування майно вважається відумерлим і переходить в порядку, передбаченому ст.1277 ЦК України, у комунальну власність. При цьому підставою для виникнення

права на таке майно є рішення суду. У наведеній статті відсутня вказівка на те, з якого моменту територіальна громада є власником відумерлого майна — з моменту винесення рішення судом чи з моменту відкриття спадщини за аналогією з успадкуванням. Однак територіальна громада спадкоємцем не є, а рішення суду набирає чинності в установленому процесуальним законодавством порядку. Тому з моменту смерті особи і до вступу в силу рішення суду права на відумерле майно ні у кого не існує. А після вступу в силу рішення суду і до державної реєстрації права на нерухомість — ще один період часу відсутності права на це майно.

Відсутнє й право на такий об'єкт, як незавершене будівництво, доки не будуть внесені відомості про нього в держреєстр, тому і самого цього об'єкта в правовому його розумінні в період будівництва не існує. Потреба в ньому як в об'єкті може виникнути лише в разі потреби його обороту. Тоді потрібно і держреєстрація права на нього. До цього моменту, незважаючи на фізичне існування незавершеного будівництва, права на нього ніхто не має.

В силу різних причин можуть бути об'єкти, права на які не відомо кому належать, тобто у разі невідомості суб'єкта права, бо не може існувати право без суб'єкта, якому воно належить. На те воно і суб'єктивне право — право конкретного суб'єкта. Очевидно, що ті чи інші об'єкти комусь належать (або належали), але для того, щоб з'ясувати це, необхідно час і зусилля. Тому законодавець встановив правила на випадок виявлення безхазайних речей (ст. 335 ЦК України), знахідки (ст. 338), бездоглядної худоби (ст. 339) та ін.

Однак, ще одним важливим наміром законодавця при цьому є те, щоб встановити порядок набуття права на ці об'єкти іншою особою у випадку, якщо не знайдеться їх власник. Причина та ж — не повинно бути об'єкта нічийного, без права на нього у будь-якого суб'єкта.

Передбачений ЦК України порядок набуття права власності на різні об'єкти припускає наявність певного строку, протягом якого у їх власника зберігається право на них, і зі спливом якого при наявності деяких інших умов право на ці об'єкти виникає в інших осіб. Так, право на знайдену річ виникає у особи, яка знайшла її, якщо вона здійснить всі ті дії, які містяться в ст. 337 ЦК, після спливу півроку. За відсутності в особи бажання набути право на таку річ, її власником стає територіальна громада.

Важливо зауважити, що весь період часу, коли річчю володіє інша особа (за її власник), вона теж має право на таку річ. Це право володіння. З часом це право може трансформуватися в право власності. Це може

бути досить довгий проміжок часу, якщо це відбувається, наприклад, по набувальній давності (ст.344 ЦК України). Протягом 10 (ч. 1 ст.344) або 15 (ч.3 ст.344) років у особи знаходиться річ, яка їй не належить, тобто у неї не має права власності на цю річ, тому це право зберігається весь цей час за іншою особою. Але коли набувач стає власником речі за набувальною давністю, розриву в часі між припиненням права на річ у однієї особи і виникненням його в іншій не існує.

Можуть бути й об'єкти, права на які існують суто номінально, до набуття права на них іншою особою. Прикладом можуть служити речі, створювані в процесі робіт за договором підряду. Якщо ст. 876 ЦК України прямо передбачено, що власником об'єкта будівництва є замовник, то нічого подібного не містять параграфи 1 і 2 Глави 61 ЦК України «Підряд». Та й норма ст. 876 ЦК зазнавала кардинальні зміни, тому до 2005 р. в цій статті було вміщено прямо протилежне правило: власником об'єкта будівництва є виконавець, який потім передає цей об'єкт замовнику з виникненням у нього права власності.

Крім сутнісної спірності цієї правової конструкції, т. к. виконавець не створює для себе об'єкт, який би бажав мати у власності, новий підхід «грішити» іншими протиріччями. Дуже неоднозначно сприймається вираз «об'єкт будівництва», тим більше, з урахуванням того, що саме будівництво є процесом, і такий об'єкт постійно змінюється. Як іменувати такий об'єкт і чи є в цьому необхідність? А тим більше, з урахуванням правил про виникнення прав на об'єкт незавершеного будівництва. Чи може замовник як особа, яка має право на об'єкт будівництва, вести себе по відношенню до нього як дійсний власник, реалізуючи відповідні правомочності? Звичайно, всі ці питання не випадкові, вони доводять, що підхід законодавця, який прагне встановити право на такий об'єкт, який лише створюється за договором підряду, приречений на невдачу.

Слід згадати й ті об'єкти, права на які презюмуються. Наприклад, право власності Українського народу на те, що знаходиться під земельною ділянкою, що належить приватній особі (копалини, печери і інше). Якщо навіть ця особа не знає про це, але згодом виявляться такі об'єкти, право на них вже спочатку визначено.

Заслужують на увагу об'єкти, що належать особі на особливих правах — право попереднього користування винаходом, корисною моделлю, промисловим зразком (ст. 470 ЦК України), компонуванням інтегральної мікросхеми (ст. 480 ЦК України), торговою маркою (ст. 500 ЦК України). Регулюється також право на найменування юридичної

особи, яка резервується (ч. 5 ст. 17 Закону «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців»), хоча такого об'єкта, як найменування юридичної особи, на відміну від комерційного найменування (Глава 43), ЦК України не передбачає.

Також можна відзначити і об'єкти, права на які тісно і нерозривно пов'язані з правами на інші об'єкти (повітряний простір, надра, печери), що, як правило, не дозволяє встановлювати різний правовий режим, однак може бути і навпаки. Так, якщо це можливо, то законодавство надає всі механізми, щоб об'єднати право на земельну ділянку та на нерухомість на ній; на квартири і на допоміжні приміщення в багатоквартирному житловому будинку.

Звідси, важливим є спостереження про зближення правових режимів не тільки нерухомого, а й нерухомого та рухомого майна, а також своєрідну «прив'язку» різноманітних майн до нерухомих господарським одиницям (садибі, фермерському господарству, підприємству). Прояви особливої правової пов'язаності речей в межах більш великих майнових утворень — комплексів об'єктивно неминучі і, більше того, зумовлені необхідністю збереження цілісності таких комплексів при включенні їх в цивільний оборот в якості об'єктів цивільних прав.

Таким чином, права на різні об'єкти можуть бути різні. Це можуть бути речові і зобов'язальні права, можуть бути права інтелектуальної власності, можуть бути організаційні права, якщо мова йде про дії певного порядку. Але це не можуть бути спадкові та корпоративні права, тому в них фігурують ті об'єкти, на які існують названі вище права.

Атаманова Ю. Є., в. о. директора НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, доктор юридичних наук

ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ОФЕРТИ В УМОВАХ ЕЛЕКТРОННОГО ОБОРОТУ

Виникнення і поширення електронної комерції поставили чергове запитання перед юристами в цілому та перед правовою наукою щодо розроблення вимог та надання юридичної сили домовленостям суб'єктів